

«Τόποι-Μνημεία-Μουσεία για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης»**Στρατόπεδο «Παύλου Μελά»****Μαρτυρίες****Γραπτή μαρτυρία του ομήρου Λεωνίδα Γιασημακόπουλου**

Πέμπτη 10/6/43

Σήμερα διετάχθη η άρσις της απομονώσεως των Κατερινιωτών. Έτσι από σήμερα ελευθεροκοινωνούμε με όλο το στρατόπεδο. Επετράπησαν τα επισκεπτήρια, δηλαδή η αποστολή τροφίμων και σημειωμάτων, όχι όμως και η επικοινωνία με τους έξω. Εις εμέ εδόθη η άδεια από της χθες να επισκέπτομαι και συναντώ την Ζηνοβίαν άπαξ της ημέρας. Καθ' όλον το διάστημα των τριάκοντα ημερών που είμεθα κλεισμένοι μέσα στο στρατόπεδο αυτό, το κατ' ευφημισμὸν ονομαζόμενον με το όνομα του υπέρ της Ελευθερίας θυσιασθέντος Παύλου Μελά, εστερημένοι της ελευθερίας μας μέχρι σήμερα μόνον τέσσερας φορές κατόρθωσα να συναντηθώ και να συνομιλήσω με την κόρη μου Ζηνοβίαν και τούτο με χίλια βάσανα. Το χρονικόν αυτό διάστημα της φυλακίσεώς μας πέρασα σαν ναυαγός μέσα στον ωκεανό. Επάνω σε μια σανίδα -την ελπίδα- ταλαντευόμενος ανάμεσα στα μεγάλα κύματα της αγωνίας, της απελπισίας, του φόβου, της λαχτάρας, των σκέψεων για τους δικούς μου, για την συντήρισίν μας και την απογοήτευσιν από το περιβάλλον μας. Υπήρξα ευτυχής κατά το ότι είμεθα αν μη όλοι, τουλάχιστον οι περισσότεροι γνωστοί και ότι είχομεν εις τους άλλους θαλάμους ομοιοπαθείς μας εξ άλλων περιφερειών. Πάντως ο ψυχικός κλονισμός μου υπήρξε μεγάλος και θα εκινδύνενα να κλονισθώ ακόμη περισσότερο αν ο καλός θεός δεν με έφερεν εις επαφήν με δύο αγγέλους παρηγορίας, τον εις το ίδιον κτίριον του στρατοπέδου κατάικον Ιωάννην Καλούδην δικηγόρον εκ Χίου κι τον εις το κτίριον των καταδίκων μένοντα κατάδικον αρχιμανδρίτη Διονύσιον Χαραλάμπους. Ο πρώτος υπήρξεν ένας ανιδιοτελής σύμβουλος, παραστάτης και στοργικός υποστηρικτής. Ο δεύτερος ένας ανεκτίμητος εμπυχωτής, παρήγορος ανεξάντλητος, πρόθυμος συντρέχτης. [...] Πάντως η φυλάκισις μας άλλοτε καθίστατο βασανιστική και άλλοτε ήπια εξ αφορμής της συμπεριφοράς του προσωπικού της φυλακής [...]

Παρασκευή 2/7/43

Σήμερα η φυλακή μου φαίνεται σωστή κόλασις. Είναι τα γενέθλια της Μαρίκας μου και εγώ δεν είμαι κοντά να την συγχαρώ μ' ένα θερμό φιλί και να την ευχηθώ να ζήση. Νοερώς της στέλλω τας ευχάς μου και τα φιλιά μου. Θεέ μου ευδόκησον τουλάχιστον γρήγορα να ελευθερωθώ ώστε την 26/7/43

να είμαι μαζί με την οικογένειά μου διά να εορτάσωμεν την 24ην επέτειον του γάμου μας.

Είμαι κακοδιάθετος, εξύπνησα από τας 4:30 π.μ. με ένα όνειρον δυσάρεστον και γεμάτο στενοχωρίαν. Στας 5 μ.μ τραγικώτατον γεγονός έλαβε χώραν. Ήλθον τρία αυτοκίνητα με Γερμανούς της Στρ. Αστυνομίας φέροντας τα σήματα της υπηρεσίας των (πέταλα) και παρέλαβον από το Στρατόπεδον 32 κατηγορούμενους επι κομμουνισμώ, προς εκτέλεσιν. Από τον θάλαμόν μας πήραν τον Ιωάννην Ν. Κούλαν, υπάλληλον του Σανατορίου Πέτρας, τον Κωνστ. Παλαιολόγον, δημοσιογράφον και αντιπρόσωπον του Παπύρου, τον Δημ. Βασματζήν και Ευθύμιον Κωνσταντινίδην συγγάμβρους, καπνεργάτας, πρόσφυγας εκ Καβάλας. Όλος ο θάλαμος ευρίσκεται μέσα σε βαθύ πένθος. Τα πράγματα των μελλοθανάτων καταγραφέντα παρελήφθησαν υπό της διευθύνσεως. Πληροφορούμεθα ότι ο ολικός αριθμός συνεπληρώθη εις 50 διότι πήρανε 12 από τας γερμανικάς φυλακάς 510, και 6 από το Επταπύργιον. Η εκτέλεσις αυτή έγινε εις αντίποινα διά τον φόνον του Γερμανού φρουράρχου Ναούσης όστις φέρεται συμβάς χθες. Φρικτωτέρα στιγμή δεν μπορεί να υπάρξη. Επί ώραν έτρεμα σύγκορμος. Αισθάνομαι μία πίεσιν ανυπολόγιστον στο στήθος μου. Οι λυγμοί δεν με αφήνουν, τα δε δάκρυα μου θαμπώνουν τα μάτια. Ο Θεός να τους συγχωρέση και να τους αναπάυση. Ημάς δε να μας ευσπλαχνισθή και να μας ελευθερώση το ταχύτερον! Διότι η ζωή μας ευρίσκεται εν κινδύνω.

Μέχρι βαθείας νυκτός εις τον θάλαμόν μας βασιλευε βαρύ πένθος. Εδιάβασα σιωπηλά τον άμωμον, κατά την ομαδικήν προσευχήν δε, εδεήθημεν και διά τους εκτελεσθέντας.

Τρίτη 27/7/43

Εξηκολούθησαν δι' όλης της ημέρας τα περιοριστικά μέτρα. Μόλις επετράπη το πρωί διά 5 μόνο λεπτά να νεφθώμεν. Το μεσημέρι εν σπουδή διενεμήθη το συσσίτιον. Χάσαμε τον περίπατόν μας. Αι φρουραί έχουν διπλασιασθή. Και όλα αυτά άγνωστον διατί. Το πρωί στας 7 εις την μόλις 70 μέτρα απέχουσιν της φυλακής μας και παρά την δημοσίαν οδόν Λαγκαδά Τούμπαν εξετελέσθησαν 6 καταδικασθέντες υπό του στρατοδικείου εις θάνατον. Χθες δε λέγεται ότι εξετελέσθη δια πελέκεως η επίσης καταδικασθείσα Παπαδοπούλου, πρότινος κρατούμενη εδώ. [...]

Παρασκευή 10/9/43

Αι εφημερίδαι εδημοσίευσαν την είδησιν της συνθηκολογήσεως της Ιταλίας. Δεν επαληθεύουν όλα αι φήμαι της χθες. Η όψις του στρατοπέδου με την παραμονήν εισέτι των 150 εργατών εξ Ηπείρου και 250 τοιούτων εκ Κιλκίς διανυκτερευόντων εις τον θάλαμον τον χρησιμοποιούμενον ως εκκλησία, έχει αλλάξει. Σιωπηρά ητόνισε η απαγόρευσις της επικοινωνίας μεταξύ υποδίκων και καταδίκων και έτσι εξερχόμεθα του περιβόλου του

Στρατοπέδου και κυκλοφορούμεν μέχρι του τμήματος των γυναικών. Επανακάμψας εξ Αθηνών ανέλαβε τα καθήκοντά του ο Διευθυντής της φυλακής Γεωρ. Γλάστρας. Κατά τας 5:30 μμ ήλθεν η Κατίνα και με έφερε καθαρά εσώρουχα και φαγητό κοιτοπουλο με πατάτες τηγανητές και ψωμί. Το βράδυ λόγω της ενοχλητικής επαφής του Πασχάλη Παπαδημητρίου στεναχωρέθηκα πολύ. Υποφέρω πολύ όταν αντικρύζω αυτόν τον άνθρωπο εις την συκοφαντίαν και του οποίου βρίσκομαι στην φυλακήν. Προσπαθώ εκάστοτε να τον αποφύγω και εξ αντιθέτου επιμόνως επιδιώκει να με προσεγγίξη. Οσάκις γίνεται λόγος περί των συκοφαντιών φαίνεται ότι στενοχωρείται και προσπαθεί διά της σιωπής του ν' αλλάξη θέμα. Η δυσανασχέτησις που με κατέλαβε με τη θρασεϊαν επίσκεψίν του εις τον θάλαμόν μας μετά το δείπνον οπότε παραδόξως δεν μας είχαν κλειδώση ακόμη, συνέτεινε εις το να μη μπορέσω να καλοκοιμηθώ. Και εκ του λόγου τούτου πέρασα μία νύκτα πολύ ανήσυχον και ταραγμένην. Σε όλη αυτήν την ανησυχίαν αν προσθέσω και τα κουνούπια, σκνίπες και κορεούς συμπληρούται η καλοπέρασις που έχω στην φυλακήν όπου με έρριψαν οι αλητήριοι συκοφάνται μου και πραγματικοί καταστροφείς μου. Και εκτός τούτου με κατέχει και η ανησυχία για την οικογένειά μου και προπαντός για την υγείαν της Μαρίκας, της οποίας η εξάντλησις υπολογίζω ότι θα είναι αφάνταστος. Έπειτα έχω να πάρω ειδήσεις των από επτά ημερών. Θεέ μου, μην εγκαταλείπεις με, μην αποστής απ' εμού και σώσον με!

Σάββατο 11/9/43

Η ημέρα ήρχισε με το θλιβερόν γεγονός της εκτελέσεως 4 καταδίκων κρατουμένων εις το Επταπύργιον. Η εκτέλεσις έλαβε χώραν στις 7:30 π.μ. όπισθεν του παρά την οδόν Λαγκαδά και έμπροσθεν του Στρατοπέδου Π. Μελά κείμενου λοφίσκου. Η δυσάρεστος και λυπηρά εντύπωσις εκ της εκτελέσεως ταύτης εμετριάσθη διά τας κατά τας 9 π.μ. ομαδικής απολύσεως των εκ Λαγκαδά 6 κρατουμένων. Ομοίως κατά τας 11 π.μ. απελύθη ο εκ Ν. Μαγνησίας Γ. Διαμαντόπουλος. Το απόγευμα μοι επεδόθη υπό της διευθύνσεως επιστολή της Ζηνοβίας μου απο 8 τρεχ. το περιεχόμενο της οποίας φυσικώ τω λόγω με ανεκούφισεν αρκετά.

Πέμπτη 7/10/43

[...] Το βράδυ αργά μετεδόθη εις το Στρατόπεδον η κατάστασις της αγοράς. Απεκρύβησαν όλα τα είδη της πρώτης ανάγκης. Αι δε τιμαί των, τιμαί ονομαστικάί έφθασαν εις αστρονομικούς αριθμούς. Π.χ. ψωμί 6.500 δραχμάς, λάδι δρχ. 60.000, τυρί άσπρο αποβουτυρωμένο 48.000, κασέρι 80.000, βούτυρο 120.000, κρέας 22.000, λάχανα 1.500, τομάτες 4.000, γάλα 5.000, σταφύλια 5.000, μήλα 5.000, κ.ο.κ. Το δε φοβερότερον ότι δεν βρίσκονται πουθενά τρόφιμα. Ο κόσμος έχει χάσει την ψυχραιμίαν του. Εάν συνεχισθή αυτή η κατάστασις υπάρχει κίνδυνος να συμβούν έκτροπα κατά των αποκρυστάλλων τα είδη πρώτης ανάγκης. Έτσι η ζωή των δραχμοδίαιτων

αποβαίνει προβληματική¹. Θεέ μου βάλε το χέρι Σου και σώσον τον κόσμο Σου!

Δευτέρα 15/11/43

[...] Το περιβάλλον της φυλακής με σφίγγει, το περιβάλλον του θαλάμου με απελπίζει. Συνκεντρώθημεν πολλοί και άγνωστοι οι περισσότεροι. Ανάγκη μεγάλη να είναι κανείς πολύ επιφυλακτικός και πολύ προσεκτικός. Δυστυχώς πολλοί είναι πρόσωπα ύποπτα δυνάμεθα προθύμως να βλάψουν με φλυαρία τον οποιονδήποτε, προκειμένου να επωφεληθούν αυτοί. Έχω υπερτεταμένη την προσοχήν μου εις τας συνομιλίας μου, εις τας κινήσεις μου, εις το φαγητόν μου, εις πάσαν εν γένει πράξιν μου. Παντού σπιουνιά και χαφιεδισμός. Αισθάνομαι κνισμούς στο σώμα και φοβούμαι να κυττάξω τα ρούχα μου μη τυχόν και καταγγελθώ και έτσι κλιβανισθούμε όλοι οπότε θα καούν στον κλίβανο τα ρούχα μας. Ευτυχώς δεν βρήκα τίποτε. Δεν αποκλείεται όμως να βρω αύριον καμιά ψείρα. Η ψείρα άλλωστε είναι το τακτικό φρούτο της φυλακής. Προ ολίγου οι Γερμανοί φώναξαν τον διερμηνέα Παύλον Τοπούζην στο γραφείον. Μόλις επέστρεψε με ανήγγειλεν ότι επέστρεψεν εκ Γερμανίας ο Λόχερ και ότι σήμερον το βράδυ ή αύριον θα έλθη εις το Στρατόπεδον οπόθεν θα τον παραλάβη και θα πάνε μαζί στην Κατερίνη όπου θα παραμείνη ως διερμηνεύς του. Το άκουσμα με ενέβαλε εις ανησυχίαν. Διότι πολλά τα δυσμενή διά τον άνθρωπον αυτόν ήκουσα μέσα στην φυλακήν. Οι Χίοι έχουν τρομεράν ανάμνησιν αυτού, διότι κατά την εν τη Χίω υπηρεσίαν του με τα χέρια του έδερνε τους ανακρινόμενους. Πόσους άραγε Κατερινιώτας πρόκειται να κάψη. Όσον για μένα, μολονότι ουδεμίαν ποτέ αφορμήν του έδωκα, φοβούμαι μη επιβαρύνη την θέσιν μου, διότι συνεχώς ψιλορωτούσε να μάθη την οικονομικήν μου κατάστασιν, υπαινωττόμενος χρηματικήν ενίσχυσιν έξωθεν. Εγώ κάποτε ευκαιρίας δοθείσης του είπα καλά που έχω καλούς συγγενείς οι οποίοι στην δύσκολην αυτήν περιπέτειάν μου με στέκονται. Και τρόφιμα με φέρνουν τακτικά και χρήματα οσάκις χρειαστώ. Και την οικογένειάν μου επίσης δεν την αφήνουν [...]

Καφταντζής, Γιώργος (1999) *Το ναζιστικό στρατόπεδο Παύλου Μελά Θεσσαλονίκης όπως το έζησε και το περιγράφει στο ημερολόγιό του ένας όμηρος, ο Λεωνίδας Γιασημακόπουλος*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σσ. 29-30, 46-47, 60, 85-87, 106-107, 152-153.

¹ Τα χρόνια της κατοχής οι Έλληνες δεν αντιμετώπισαν μόνο την ωμή βία των κατακτητών, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, την ομηρία, τα βασανιστήρια και τις εκτελέσεις, αλλά και την καταστροφή της ελληνικής οικονομίας, την πείνα και την εξαθλίωση. Οι κατακτητές ρήμαξαν κυριολεκτικά τη χώρα, ο πληθωρισμός έφτασε σε επίπεδα υψηλότερα απ' όλη την κατεχόμενη Ευρώπη. Εκτός από τη λεηλασία της παραγωγής και τα βαρύτατα έξοδα κατοχής, ήταν και η συμφωνία της Ρώμης που υπέγραψε στις 14.3.1942 ο Γκοτζαμάνης, και επέτρεπε στους δύο κατακτητές να εισπράττουν υπό μορφήν πιστώσεων ποσά από την τράπεζα Ελλάδος, πέραν των εξόδων κατοχής, κατά παράβαση της συνθήκης της Χάγης 1907. Ένας από τους βασικούς λόγους που ανδρώθηκε το κίνημα αντίστασης στην Ελλάδα ήταν ακριβώς η σκληρότητα της κατοχής της.